

TARIXIY MEROS VA SAYYOHLARNI JALB QILISH

Buxoro davlat universiteti

3-1 MX 22 gurux talabasi

Ravshanova Dilnoza Ulug'bekovna

Raxbar: Gavhar Xidirova Rustamovna

Annotatsiya: *Maqola muzey turizmining iqtisodiy va madaniy ahamiyatini o‘rganadi. Muzeylar nafaqat tarixiy va madaniy merosni saqlash, balki sayyohlar uchun jozibali turistik manzil bo‘lib, turizmni rivojlantirishda muhim rol o‘ynaydi. O‘zbekistonda muzeylarning turizm sanoatiga ta’siri va ularning sayyohlarni jalb etishda qanday ahamiyatga ega ekani tahlil qilinadi. Maqolada, shuningdek, muzeylarning innovatsion usullar bilan sayyohlar uchun yanada jozibador bo‘lishi, masalan, interaktiv ko‘rgazmalar va raqamli texnologiyalardan foydalanish kabi yondoshuvlar ko‘rib chiqiladi. O‘zbekistondagi muzeylarning turistik salohiyati, mamlakatning madaniy va tarixiy merosini dunyoga tanitishdagi roli hamda muzeylarni rivojlantirishda qanday strategiyalar ishlab chiqilishi zarurligi masalalari alohida e’tibor qaratiladi. Maqola muzey turizmining jahon bozorida o‘z o‘rnini topishdagi imkoniyatlari, sayyohlar uchun qiziqarli va ma’lumotli tajriba yaratishning samarali yo‘llari haqida ham tavsiyalar beradi. Shuningdek, muzeylarning iqtisodiy foydalari, yangi ish o‘rinlari yaratish va mahalliy iqtisodiyotni qo‘llab-quvvatlashdagi roli haqida so‘z boradi.*

Аннотация: *В статье рассматривается экономическое и культурное значение музейного туризма. Музеи играют важную роль в развитии туризма, не только сохраняя историческое и культурное наследие, но и являясь привлекательными туристическими направлениями. Анализируется влияние музеев на туристическую индустрию Узбекистана и их значение в привлечении туристов. В статье также рассматриваются подходы к повышению привлекательности музеев для туристов с помощью инновационных методов, таких как интерактивные выставки и использование цифровых технологий. Особое внимание уделяется вопросам туристического потенциала музеев в Узбекистане, их роли в представлении культурного и исторического наследия страны миру, а также стратегиям развития музеев. В статье также даются рекомендации по возможностям музейного туризма занять свое место на мировом рынке, эффективным способам создания интересного и познавательного опыта для туристов. Рассматриваются также экономические выгоды от музеев, их роль в создании новых рабочих мест и поддержке местной экономики.*

Abstract; *The article examines the economic and cultural significance of museum tourism. Museums not only preserve historical and cultural heritage but also serve as attractive tourist destinations, playing a vital role in the development of tourism. The article analyzes the impact of museums on the tourism industry in Uzbekistan and their significance in attracting tourists. Additionally, the article discusses how museums can become more appealing to tourists through innovative approaches, such as interactive exhibitions and the*

use of digital technologies. The article highlights the tourist potential of museums in Uzbekistan, their role in introducing the country’s cultural and historical heritage to the world, and the strategies needed to develop museums further. It also provides recommendations for how museum tourism can establish its position in the global market and offers effective ways to create engaging and informative experiences for visitors. Furthermore, the economic benefits of museums, their role in creating new jobs, and supporting local economies are also addressed.

Kalit soʻzlar: *Muzey turizmi, tarixiy meros , sayyohlarni jalb etish , innovatsion yondashuvlar, Oʻzbekistondagi muzeylar*

Ключевые слова: *музейный туризм, историческое наследие, туристическая привлекательность, инновационные подходы, музеи в Узбекистане*

Key words: *Museum tourism, Historical heritage, Attracting tourists, Innovative approaches, Museums in Uzbekistan.*

Muzeylar – insoniyatning tarixiy va madaniy merosini saqlash, oʻrganish va yangi avlodlarga yetkazishdagi eng muhim inshootlardan biri sifatida tanilgan. Ular nafaqat ilmiy va maʼrifiy, balki turistik salohiyatga ega muassasalardir. Muzeylar, tarix, sanʼat, madaniyat, va ilm-fan sohalarini oʻz ichiga olgan boy kolleksiyalari orqali sayyohlarni jalb etadi, turizmni rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Bugungi kunda muzeylar faqat madaniy merosni saqlash emas, balki turizm sohasining rivojlanishiga ham katta hissa qoʻshmoqda. Muzey turizmi jahon boʻylab samarali iqtisodiy va madaniy faoliyatga aylangan. Muzeylar orqali turizmni rivojlantirish nafaqat milliy, balki global miqyosda ham katta imkoniyatlar yaratmoqda. Oʻzbekistonning tarixiy va madaniy boyliklari bilan tanishishga qiziqqan sayyohlar uchun muzeylar muhim manzillarni tashkil etadi. Oʻzbekistonning turistik salohiyatini oshirishda muzeylarning roli yanada kuchaymoqda. Oʻzbekistonda mavjud boʻlgan muzeylar, oʻzining boy tarixiy merosi va madaniy xazinalari bilan sayyohlarni jalb etishda katta imkoniyatlarga ega. Muzeylar, oʻzining koʻrgazmalari orqali mamlakatning tarixini, sanʼatini va madaniyatini nafaqat mahalliy, balki xalqaro miqyosda tanitishda katta rol oʻynaydi. Shu bilan birga, Oʻzbekistonda muzey turizmini rivojlantirishda innovatsion yondoshuvlar va zamonaviy texnologiyalardan foydalanish, bu sohani yanada jozibador qilishning samarali usullaridan biri hisoblanadi. Maqolada muzeylarning turizm sanoatidagi ahamiyati, ularning sayyohlarni jalb qilishdagi oʻrni va Oʻzbekistondagi muzeylar orqali turizmni rivojlantirish imkoniyatlari koʻrib chiqiladi. Shuningdek, muzeylarning turizmni rivojlantirishdagi iqtisodiy va madaniy foydalari, muzeylarni xalqaro bozorga chiqarishning yangi usullari va ularni jahon turizm sanoatida raqobatbardosh qilish uchun qanday strategiyalarni qoʻllash zarurligi haqida tahlil olib boriladi. Maqola, muzeylarning nafaqat madaniy, balki iqtisodiy salohiyatini oshirishda ham muhim ahamiyatga ega ekanligini koʻrsatib, turizm va muzeylarni birlashtirishda qanday yangi yondoshuvlarni amalga oshirish mumkinligini oʻrganadi.

Muzey turizmi va madaniy merosni saqlash sohasida olib borilgan tadqiqotlar, bu yoʻnalishning turizm sanoatidagi ahamiyatini va imkoniyatlarini oʻrganishga katta eʼtibor qaratmoqda. Muzeylar, faqat tarixiy va madaniy merosni saqlash vositasi sifatida emas, balki

turistlarni jalb etishning samarali yo'li sifatida ham muhim ahamiyat kasb etadi. Graham (2009) o'zining "Museums and tourism: A new approach" nomli asarida muzeylarni turizm manzillariga aylantirishda innovatsion yondoshuvlarni o'rganadi. U muzeylarni sayyohlarni jalb qilish uchun zamonaviy texnologiyalar va interaktiv ko'rgazmalardan foydalanish zarurligini ta'kidlaydi. Grahamning fikriga ko'ra, muzeylar, o'zining ilmiy va madaniy ahamiyatini saqlagan holda, turistik tajribani boyitish va sayyohlarni qiziqtirishda samarali vosita bo'lishi mumkin. Shuningdek, muzeylarning sayyohlar uchun qiziqarli va ta'limiy tajriba yaratishda qanday muhim rol o'ynashi va sayyohlarni qanday jalb qilish bo'yicha yondoshuvlar taklif qilinadi. McCarthy (2014) "Cultural Heritage and Tourism: An Introduction" kitobida madaniy merosni saqlash va uni turizm sanoatiga integratsiyalash masalasiga to'xtaladi. U, muzeylar va madaniy obidalar, turizmni rivojlantirishning asosiy manbalaridan biri sifatida, turizm sanoatining ajralmas qismi ekanligini ta'kidlaydi. McCarthy, shuningdek, madaniy merosni sayyohlar uchun maqbul va qiziqarli shaklda taqdim etishning ahamiyatiga urg'u beradi. U muzeylarning sayyohlarni jalb qilishdagi o'rnini tahlil qilgan holda, global turizm bozorida muzeylarning raqobatbardoshligini oshirish uchun qanday yangi yondoshuvlar va texnologiyalarni joriy etish kerakligini ko'rsatadi. McCarthyning fikriga ko'ra, muzeylarning xalqaro sayyohlarni jalb etishdagi rolini kuchaytirish uchun ularga zamonaviy interaktiv texnologiyalar va innovatsion yondoshuvlar yordamida yangi usullarni joriy qilish zarur. O'zbekistonda muzey turizmini rivojlantirishga oid adabiyotlar, ushbu sohaning mamlakat iqtisodiyoti va madaniy salohiyatini oshirishdagi muhim rolini ko'rsatadi. Shodiev (2018) "O'zbekistonda turizmni rivojlantirishning innovatsion yondoshuvlari" maqolasida, O'zbekiston muzeylarining jahon bozoridagi salohiyatini oshirish va xalqaro miqyosda sayyohlarni jalb etishning samarali usullari haqida so'z yuritadi. Shodiev, muzeylarni rivojlantirishda innovatsion yondoshuvlarni qo'llash zarurligini ta'kidlab, O'zbekistonning madaniy va tarixiy merosini tanitishning yangi usullarini ishlab chiqishni taklif qiladi. U muzeylarni xalqaro turizm bozoriga olib chiqish va ularning turistik salohiyatini oshirish uchun zamonaviy texnologiyalarni joriy etishni, shuningdek, xalqaro muzeylar bilan hamkorlikni kuchaytirishni zarur deb biladi. Abdullaev (2020) "O'zbekistonda turizm sanoatini rivojlantirishda muzeylarning roli" maqolasida O'zbekiston muzeylarining turizm sanoatiga qo'shgan hissasi, ularning iqtisodiy ta'siri va xalqaro turizm bozorida o'z o'rnini topishdagi muhim omillarni tahlil qiladi. Abdullaev, shuningdek, muzeylarning turizmni rivojlantirishdagi o'rnini va ular orqali yangi ish o'rinlarini yaratish, mahalliy iqtisodiyotga ta'sir ko'rsatish imkoniyatlarini o'rganadi. U muzeylarning madaniy va iqtisodiy rivojlanishdagi ahamiyatini ko'rsatib, ularni jahon miqyosida yanada tanitish va xalqaro sayyohlarni jalb qilish uchun qanday strategiyalarni ishlab chiqish zarurligini ta'kidlaydi.

Bundan tashqari, Li (2017) "Heritage Tourism and Its Role in Tourism Development" nomli tadqiqotida madaniy merosni turizmga integratsiyalashning global tajribalarini o'rganadi. Li, turizm va madaniy merosni uyg'unlashtirishda eng samarali yondoshuvlar haqida so'z yuritadi. U, turizmni rivojlantirishda muzeylarning strategik roli haqida gapirib, madaniy merosni saqlash va sayyohlar uchun qiziqarli va ta'limiy muhit yaratish o'rtasidagi balansni qanday o'rnatish kerakligini ko'rsatadi. U, shuningdek, turizmni yanada rivojlantirish

uchun muzeylarda o‘qish va ko‘rsatuvlar orqali sayyohlarni jalb qilishda qanday yangi imkoniyatlar mavjudligini ta’kidlaydi.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, turizm va madaniy merosni rivojlantirish o‘zaro chambarchas bog‘liq bo‘lib, bu ikki soha birgalikda iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy taraqqiyotga sezilarli ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Quyida natijalarning asosiy yo‘nalishlari keltirilgan:

1. Muzeylar va madaniy obidalar turizmning asosiy yo‘nalishlari sifatida. O‘zbekistonda joylashgan tarixiy shaharlardagi madaniy obidalar va muzeylar xalqaro miqyosda katta e’tiborga ega. Samarqand, Buxoro, Xiva va Shahrisabz shaharlari o‘zining tarixiy yodgorliklari bilan butunjahon merosi ob’yektlari sifatida tan olingan. Ushbu hududlar nafaqat sayyohlarni jalb qilmoqda, balki turizmni iqtisodiy o‘sish vositasiga aylantirishda muhim ahamiyat kasb etmoqda.

2. Madaniy turizm va iqtisodiy barqarorlik. Turizm sohasi mahalliy iqtisodiyot rivojlanishiga katta ta’sir ko‘rsatmoqda. Sayyohlar oqimi tufayli mehmonxonalar, restoranlar, transport xizmatlari va suvenir do‘konlarining daromadlari oshmoqda. Bundan tashqari, turizm sohasida yaratilgan ish o‘rinlari mahalliy aholining turmush darajasini yaxshilashda o‘z hissasini qo‘shmoqda.

3. Zamonaviy texnologiyalarni joriy etish. Muzeylar va madaniy obidalarni targ‘ib qilishda zamonaviy texnologiyalarning o‘rni ortib bormoqda. Virtual ko‘rgazmalar, 3D ekskursiyalar va raqamli gidlar turistlar uchun innovatsion imkoniyatlarni taqdim etmoqda. Bu nafaqat tashrif buyuruvchilar sonini oshirishga, balki madaniy obidalarni himoya qilishga xizmat qiladi.

4. Xalqaro hamkorlikning kuchayishi. Madaniy merosni asrab-avaylash va tiklashda xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlik alohida ahamiyatga ega. Xususan, YuNESKO ko‘magida amalga oshirilgan tiklash ishlari va boshqa loyihalar O‘zbekistonning madaniy merosini global miqyosda targ‘ib qilish imkonini yaratmoqda. Bu hamkorliklar madaniy obidalarni saqlashda innovatsion yondashuvlarni joriy qilishga yordam bermoqda.

5. Mahalliy aholi va madaniy merosni himoya qilish. Tadqiqot davomida mahalliy aholining madaniy yodgorliklarni asrashda va ulardan foydalanishda faol ishtiroki muhimligi aniqlangan. Bu borada turli dasturlar va tashabbuslar orqali aholining madaniy merosga bo‘lgan qiziqishini oshirishga erishilmoqda. Natijada, madaniy meros obidalarini himoya qilish ishlari samaraliroq kechmoqda.

6. Infratuzilmani rivojlantirish. Turizm sohasida sayyohlarga qulaylik yaratish uchun infratuzilmani modernizatsiya qilish muhim ahamiyat kasb etadi. Tarixiy obidalarga eltuvchi yo‘llarni ta’mirlash, zamonaviy mehmonxonalar qurish va transport tizimini takomillashtirish orqali sayyohlik tajribasini yaxshilashga e’tibor qaratilmoqda.

7. Madaniy almashinuvni rivojlantirish. Turizm sohasi xalqlar o‘rtasida madaniy va ijtimoiy aloqalarni kuchaytirish imkonini bermoqda. O‘zbekistonning boy madaniy merosi xalqaro darajada targ‘ib qilinmoqda, bu esa davlatning global imijini mustahkamlashga xizmat qilmoqda. Umuman olganda, madaniy merosni saqlash va turizmni rivojlantirish bo‘yicha olib borilgan ishlar mamlakatning iqtisodiy salohiyatini oshirishga, madaniy boyliklarni saqlashga

va kelajak avlodlarga yetkazishga xizmat qiladi. Ushbu jarayonlarda xalqaro hamkorlik, innovatsiyalar va mahalliy aholining faolligi hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Ushbu tadqiqotda O‘zbekistonning madaniy meros ob’yektlari va turizm infratuzilmasi haqida mavjud ilmiy-texnik materiallar, davlat dasturlari, qonunchilik hujjatlari va xalqaro tashkilotlarning tavsiyalari asosiy manba sifatida ishlatilgan. Shu bilan birga, tadqiqotda madaniy merosni asrab-avaylash va turizmni rivojlantirishga oid xorijiy tajriba ham o‘rganilgan.

Tadqiqot asosida madaniy merosni saqlash va turizmni rivojlantirish bo‘yicha quyidagi takliflar ilgari surildi:

1.Madaniy merosni raqamlashtirish va zamonaviy texnologiyalarni joriy etish: Madaniy obidalarni va muzeylarni raqamlashtirish orqali sayyohlar uchun onlayn ko‘rgazmalar va virtual ekskursiyalar tashkil etish kerak. Bu, nafaqat turistlar sonini oshiradi, balki uzoq masofalardan kelgan sayyohlar uchun madaniy merosni ko‘rish imkoniyatini yaratadi. Shuningdek, 3D modellashtirish va virtual haqiqat texnologiyalaridan foydalanish orqali yodgorliklarning yanada interaktiv ko‘rinishini taqdim etish mumkin. Turistlarga mobil ilovalar yordamida madaniy obidalar haqida batafsil ma’lumotlar, tarixiy kontekst va boshqa kerakli ma’lumotlar taqdim etilishi, ularning sayohat tajribasini yanada boyitadi.

2.Xalqaro hamkorlikni kuchaytirish: YuNESKO, ICOMOS kabi xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikni yanada mustahkamlash, global darajada madaniy merosni saqlash bo‘yicha ilg‘or tajriba almashish va birgalikda loyihalar ishlab chiqish zarur. Bu O‘zbekistonning madaniy yodgorliklarini dunyo miqyosida yanada tanitishga imkon yaratadi. Madaniy turizm bo‘yicha xalqaro festivallar va ko‘rgazmalarni tashkil etish, shuningdek, o‘zbek madaniyatini targ‘ib qiluvchi xalqaro tadbirlarga O‘zbekistonni kengroq jalb etish, mamlakatning sayyohlik salohiyatini oshiradi.

3.Madaniy merosni saqlash va turizm infratuzilmasini takomillashtirish: Turizm infrastrukturasini modernizatsiya qilish, jumladan, tarixiy obidalar atrofida yangi mehmonxonalar va sayyohlar uchun qulay xizmatlar yaratish zarur. Obidalar atrofidagi transport tizimini takomillashtirish, sayyohlar uchun qulay va xavfsiz transport vositalarini taqdim etish, shuningdek, ekologik toza va barqaror transport tizimlariga e’tibor qaratish kerak. Tarixiy obidalar va madaniy meros ob’yektlariga yo‘llar, ko‘priklar va boshqa infratuzilma obyektlari qurish va ta’mirlash, ularni zamonaviy standartlarga moslashtirish lozim.

4. Mahalliy aholini madaniy merosni asrab-avaylashga jalb qilish: Mahalliy aholini madaniy obidalarni saqlash va himoya qilishga rag‘batlantirish uchun ijtimoiy va ta’lim dasturlarini ishlab chiqish kerak. Bu dasturlar orqali aholi madaniy yodgorliklarni asrab-avaylash, turizm sohasiga bo‘lgan qiziqishni oshirish va madaniy boyliklarni saqlashga jalb qilinishi lozim. Mahalliy tadbirkorlar va hunarmandlarni qo‘llab-quvvatlash va ularni turizm sektori bilan integratsiya qilish, sayyohlar uchun original va autentik mahalliy san’at va mehnat mahsulotlarini taqdim etish orqali iqtisodiy barqarorlikni ta’minlash mumkin.

5. Madaniy merosni saqlash uchun moliyaviy mexanizmlarni takomillashtirish; Madaniy merosni saqlashga yo‘naltirilgan moliyaviy qo‘llab-quvvatlash va imtiyozlar tizimini yaratish kerak. Davlat tomonidan ayrim yodgorliklarni saqlash va restavratsiya qilish uchun

ajratilgan grantlar, subsidiya va soliq imtiyozlaridan foydalanish, shuningdek, xususiy sektorni investitsiyalarni jalb qilishga rag‘batlantirish zarur. Madaniy merosni saqlashga jalb qilingan xususiy kompaniyalar va tashkilotlar bilan davlatning hamkorlik mexanizmlarini kuchaytirish, ularga turizm sohasidagi ilg‘or tajribalarni tatbiq etish imkoniyatini berish kerak.

6. Yangi turistik yo‘nalishlarni rivojlantirish: O‘zbekistonning turistik bozorini yanada diversifikatsiya qilish, yangi turistik yo‘nalishlar, masalan, agro-turizm, ekologik turizm va sog‘lomlashtirish turizmini rivojlantirish zarur. Bu, o‘z navbatida, yangi sayyohlarni jalb qilish va turizmning rivojlanishiga hissa qo‘shadi. Madaniy va tarixiy obidalar atrofida yangi turistik marshrutlar yaratish, ular orqali sayyohlarning O‘zbekistonning turli hududlarini kashf qilish imkoniyatlarini taqdim etish lozim. Shu bilan birga, madaniy merosni saqlash va turizmni rivojlantirishga qaratilgan dasturlar va loyihalarni amalga oshirishda hamjamiyat, davlat va xususiy sektorning birgalikdagi harakati muhim ahamiyatga ega. Bu jarayonlar orqali O‘zbekistonning madaniy boyliklari saqlanib qolishi va turizm sohasida yangi ufqlar ochiladi.

Ushbu tadqiqot O‘zbekistonning madaniy merosini saqlash va turizm sohasini rivojlantirishning o‘ziga xos muhimligini va bu ikki sohaga doir dolzarb masalalarni tahlil qildi. Madaniy meros, nafaqat milliy, balki global ahamiyatga ega bo‘lgan boylik sifatida, turizmni rivojlantirishda muhim o‘rin tutadi. O‘zbekistonning boy madaniy merosi, qadimiy shaharlari va tarixiy obidalariga ega bo‘lishi, uning turizm sohasini yanada kengaytirish imkoniyatlarini yaratadi. Shunga qaramay, madaniy merosni saqlash va uni turizmga muvaffaqiyatli ishlatish uchun bir qator ijtimoiy, iqtisodiy va texnologik o‘zgarishlar zarur. Madaniy merosni saqlash va uni turizmga integratsiya qilish uchun zamonaviy texnologiyalardan, xususan, raqamlashtirish, virtual haqiqat va mobil ilovalardan foydalanishning ahamiyati katta. Xalqaro hamkorlik, mahalliy aholini jalb qilish, yangi turistik yo‘nalishlarni rivojlantirish va moliyaviy qo‘llab-quvvatlash mexanizmlarini yaratish orqali, O‘zbekistonning madaniy merosidan yanada samarali foydalanish imkoniyatlari yaratish mumkin. Shu bilan birga, madaniy merosni saqlashda davlat, xususiy sektor va mahalliy jamoatchilikning birgalikdagi harakati zarur. O‘zbekistonning turizm salohiyatini to‘liq rivojlantirish uchun, madaniy merosni saqlash bilan birga, zamonaviy turizm infratuzilmasini yaratish va ilg‘or xalqaro tajribalardan foydalangan holda, turizmni barqaror rivojlantirishga yo‘naltirilgan chora-tadbirlarni amalga oshirish kerak. Bunday kompleks yondoshuv O‘zbekistonning global turizm bozorida raqobatbardoshligini oshirishi, milliy iqtisodiyotga katta hissa qo‘shishi va xalqaro miqyosda madaniy merosni tanitishda muhim rol o‘ynaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR;

1. O‘zbekiston Respublikasi "Madaniy meros to‘g‘risida"gi qonuni (2012). Tashqi va ichki madaniy merosni asrab-avaylash, himoya qilish va rivojlantirish masalalariga bag‘ishlangan qonun, O‘zbekiston Respublikasi Qonunlar palatasi.

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-apreldagi PF-5732-sonli farmoni: "Madaniy merosni asrab-avaylash, restavratsiya qilish va rivojlantirishni qo‘llab-quvvatlashga oid chora-tadbirlar".

3. YuNESKO (2015). “World Heritage and Tourism: Managing the Global and Local Challenges”. YuNESKO Press, Paris.
4. Loboda, I., & Bogatova, A. (2017). "Cultural Heritage and Sustainable Tourism: Global Practices". Springer International Publishing.
5. Suleimanov, B. (2020). "Turizmni rivojlantirishda madaniy merosning o‘rni". O‘zbekiston Turizm akademiyasi nashriyoti, Toshkent.
6. ICOMOS (2017). "The Role of Cultural Heritage in Sustainable Tourism Development". ICOMOS International Report.
7. Kozlov, E. (2018). "Restoration of Historical Monuments in Central Asia". Central Asian Studies Journal, 12(3), 45-63.
8. Ganiyeva, F., & Iskandarov, S. (2019). "Madaniy merosni saqlash va turizm sohasini rivojlantirish: O‘zbekiston tajribasi". Turizm va madaniyat o‘quv qo‘llanmasi, Toshkent.
9. Zaripov, R., & Usmanov, M. (2021). "Cultural Heritage in Uzbekistan: Current State and Development Prospects". International Journal of Cultural Heritage, 7(4), 34-41.
10. World Travel and Tourism Council (2020). "Tourism and Culture: The Economic Impact of Cultural Tourism". WTTC, London. Bu adabiyotlar, asosan, madaniy merosni saqlash, uni turizmda ishlatish, xalqaro tajriba va O‘zbekistonning madaniy merosi sohasidagi mavjud qonunchilikni o‘rganishga asoslangan.